

ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ

Вікторія БОБКО

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО РИНКУ В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ ФІНАНСОВОМУ ПРОСТОРИ

Розкрито вплив інформаційного ринку на інтеграційні процеси в сфері економіки і, в першу чергу, фінансів. Доведено, що інформаційний ринок стає тією сферою діяльності людини, яка формує нові підходи до відтворювального процесу, руйнуючи кордони національних економік. Обґрунтовано необхідність найновіших інфраструктур, які б забезпечували отримання стратегічних ефектів.

The influence of information market on the integration processes in economic domain, primarily in finance domain, is developed. It is proved that the information market has been becoming such a sphere of human activity that forms new approaches to the reproductive process, unbuilding national economic borders. The necessity of the newest infrastructures which would provide the obtainment of strategic effects and word income is substantiated.

Стратегія як вищий рівень організації управління набуває особливого значення для розвитку інформаційного ринку. Масштабність і мобільність комунікативних потоків посилює взаємозв'язок ринку інформаційних товарів і послуг з усіма структурами ринкової економіки. Зростає обсяг і значення знання, що в свою чергу спричинило зростання інформаційних потоків:

знання → інформація → інтелект →
інформація → нові знання.

Людство переходить до нової стадії розвитку – інтелектуальної. Формується економіка на основі знань. “Людина

як інтелектуально розвинена і творча особистість створює умови для перетворення індустріального в постіндустріальне, а економіки в постеконіку (інтелектономіку)” [3]. Основні її характеристики: переважання нематеріального виробництва над матеріальним, інтелектуально-творчої праці над фізично-мускульною, штучних ресурсів над природними, живого інтелектуального капіталу над матеріальним (економічним), віртуального виробництва над реальним, нематеріальних форм багатства над матеріальними; індивідуальна власність на інтелект та індивідуальна власність на продукт інтелекту; мережевий характер виробництва; інфор-

маційно-комунікативні технології тощо” [3, 175]. Бізнес вже не може ефективно функціонувати не спираючись на знання, державні інституції, які забезпечують ринкові правила гри для бізнесу, розробляючи їх спираються на знання. Інтелектуалізуються всі сфери життєдіяльності людини. Відбувається зміщення точок взаємодії з інформаційних потоків на процеси прийняття рішень, тобто в точки, де народжуються знання.

В економіці складається ситуація, коли системний характер прийняття рішень стає домінуючим, оскільки зростає потреба в серйозній інтелектуальній підтримці влади і бізнесу. Кожен індивід або група індивідів на кожному рівні, в кожній економічній структурі знаходяться в колі своїх інтересів, які сформувалися під впливом поданої їм інформації і вийти за межі цих інтересів не може бо для цього немає реальних можливостей. Поява нової інформації – це породження нових потреб, формування нових інтересів і пошук нових меж їх реалізації.

Інформаційний ринок відрізняється від інших ринкових формувань, у якому домінують традиційна промисловість та сфера послуг тим, що інформація, знання, інформаційні послуги, і всі галузі, пов'язані з їхнім виробництвом (телекомунікаційна, комп'ютерна, телевізійна) розвиваються швидшими темпами, є джерелом нових робочих місць, стають домінуючими в економічному розвитку. Для того, щоб оцінити цей процес кількісно, необхідно мати відповідні статистичні дані. Однак тут спостерігаються серйозні труднощі, оскільки статистична система інерційна, вводить нові показники вимірів з неминучим запізненням.

У силу цих причин економічний вплив інформаційного ринку важко виміряти. Зі статистичної точки зору основні галузі, задіяні в процесі обробки і поширенні інформації – телекомунікації, ма-

сове віщання і комп'ютинг – традиційно аналізувалися роздільно. Це створює труднощі для національної і міжнародної статистики щодо оцінки ситуації у цій сфері. У статистичних звітах інформаційному суспільству немає відповідних показників.

Оцінки світового інформаційного ринку Міжнародним союзом зв'язку дають підстави припустити, що він зростає швидше, ніж економіка в цілому. Крім того, він не піддається впливу економічних спадів. У нього включають виробництво телекомунікаційних і комп'ютерних послуг і устаткування, програмного забезпечення, радіо і телевізійного віщання й устаткування, аудіовізуальних розваг.

На суто інформаційний характер сучасного інтеграційного процесу на інтернаціональному рівні, який почав проявлятися в 70-х роках ХХ століття вказували і вказують провідні вчені Глушков В. М., Бажал Ю. М., Білорус О. Г., Новицький В. Є., Павловський М. А., Пахомов Ю. М., Плотников О. В. та інші. Особливий інтерес в цьому плані викликає позиція російського вченого Кочетова Е., який вважає, що наші економічні поняття, пристосовані до опису національної економіки, на початку ХХІ століття вже не відображають ті новації, які стали сьогодні реаліями. Тому в даній статті ми ставимо за мету дослідити, які нові категорії і поняття в сучасній економічній літературі відображають ті новації, що породжуються інформаційними системами, руйнуючи кордони і розкривають взаємодії суб'єктів інформаційного ринку в сучасному глобалізованому просторі.

Транскордонні потоки пронизують сьогодні всю світову економіку. Так, у відтворювальній сфері появилася багато країн, які стали “країнами-системами”, що включають до свого складу величезні “чужі” господарські зони (території), межі

таких "країн-систем" є рухливими. Для їх означення Е. Кочетов у своїй фундаментальній праці "Глобалістика" [4, 79] вводить поняття "блукаючі інтернаціоналізовані відтворювальні ядра" або він їх ще називає "світовими точками росту, тобто зонами, ареалами господарської діяльності, де створюються умови для отримання світового доходу" [4, 656]. Блукаючі відтворювальні ядра – це світові інтернаціоналізовані відтворювальні утворення, які швидко переміщуються в ті точки світового гео економічного простору, де створюються вигідні умови для вкладання капіталу з метою вилучення світового доходу. У фінансовій сфері сформувалися потужні транскордонні фінансові потоки. В інформаційній сфері створена світова комп'ютерна мережа з величезною швидкістю передачі інформації. У сфері права відбувся відхід від міжнародного права до корпоративного.

Глобалізація спричинила появу низки нових аспектів у формуванні економічної та соціальної архітектури світу. Сформувалася гігантська наднаціональна світова гео економічна популяція, що функціонує як єдиний цілісний економічний механізм із своїми інституціональними і правовими системами, рухливими (блукаючими) економічними межами, змінюючи якісно традиційну економічну картину і уяву про класичну раціональну економіку.

Процесу глобалізації передують бурхливе зростання промислового виробництва і забезпечення масового споживання, зростання масштабів виробництва і, як наслідок, формування індустріального суспільства, характерними ознаками якого є використання систем машин та машинних технологій, поглиблення і розширення кооперації праці, спеціалізація виробництва. Метою такого виробництва є максимізація прибутку. Під впливом науково технічного прогресу інду-

стріальне суспільство трансформується у постіндустріальне, в якому посилюється взаємозалежність економік різних країн, формується новий інформаційний ринок на основі розвитку комп'ютерної техніки, супутникового зв'язку і телекомунікацій. Інформаційний ринок стає тією сферою діяльності людини, яка формує нові підходи до відтворювального процесу й економічної діяльності, руйнуючи кордони національних економік.

Розвиток глобалізації, обумовленої науково-технічною та інформаційною революцією створив передумови формування якісно нового світового інноваційного ринку, базовою інфраструктурою якого є всесвітня інформаційна мережа Internet, що дозволяє практично кожній фірмі знайти найбільш вигідних постачальників та покупців у будь-якій точці світу, організувати кооперування на основі конкурентних переваг будь-якого регіону планети.

Нестримна генерація найновіших знань та інноваційних технологій вимагає поля для своєї реалізації з тим, щоб перерозподілити світовий дохід. І найбільшим ефектом від цього процесу є впровадження інновацій в існуючі індустріальні та постіндустріальні інфраструктури, бо саме вони найбільше здатні сприймати ці новації і мають інвестиційні ресурси для цього.

Державні інституції мають необхідні інструменти, щоб сприяти припливу світового доходу у певну країну і здійснюють це регулювання за допомогою субсидій на дослідження та розвиток. Проте, субсидії можуть мати різний вплив на ту чи іншу фірму, чи інноваційний проект.

Субсидії на дослідження та розвиток можуть мати як прямий так і опосередкований вплив на діяльність фірми. Прямий вплив (ефект) виражається через збільшення сумарних витрат на дослідження та розвиток, утримуючи фінансу-

вання досліджень і розвитку незмінним. Непрямий ефект проявляється у відповідності фінансових витрат компанії субсидіям на них. Якщо субсидії повністю заміщують власні витрати на дослідження та розвиток, загальна продуктивність може бути низькою. З іншого боку, якщо субсидії стимулюють власні витрати на розвиток та дослідження, то ефект від субсидій може бути величезний. Таким чином розуміння впливу субсидій на розвиток, дослідження та фінансування самою компанією інноваційної діяльності необхідне для правильної оцінки ролі субсидій в розвитку та зростанні виробництва.

Субсидії на дослідження та розвиток можуть розглядатися як пониження вартості певного проекту (собівартості проекту). Неприбутковий проект за рахунок субсидій може перетворитись у прибутковий, який зацікавить фірму, або може пришвидшити завершення вже існуючого проекту. Якщо проект, що отримав субсидії для дослідження і розвитку включає встановлення або оновлення дослідницького (лабораторного) обладнання, в цьому випадку постійні витрати інших поточних або подальших дослідницьких робіт є нижчими, що дає можливість розпочати такі проекти. Знання та ноу-хау здобуті у субсидійованому проекті також можуть вважатися перевагою для успіху наступних проектів. Таким чином субсидії стимулюють поточні і майбутні витрати фірм на дослідження й розвиток.

Аналізуючи ефект субсидій американський економіст Lach S. розглядає проблеми, що виникають при вимірюванні та оцінці їх ефекту.

Він припускає, що $D_t = 1$ – подія, коли фірма i отримує субсидію в період t . А y_i^1 та y_i^0 компанії, які, відповідно, отримали і не отримали субсидії. Якщо субсидії були отримані у періоді t і оці-

нюються їх негайний вплив на витрати, що були використані на дослідження і розвиток. Виграш компанії, що фінансує розвиток і дослідження за рахунок субсидій становить $\Delta_i \equiv y_i^1 - y_i^0$. Варто знати Δ_i для кожної фірми i , що отримує субсидії, тому що вона вимірює відсоткову різницю між отриманими витратами на дослідження та розвиток за рахунок субсидій та ситуацією, коли фірма не отримала субсидій. Звичайно ж Δ_i не може бути обчислене, оскільки протилежне до y_i^0 не існує для фірм що отримали субсидії.

Проте можна визначити середнє значення ефекту та спробувати оцінити його компоненти. Припустимо $E(y_{it}^1 | D_t = 1, D_{t-1} = 0)$ – середнє або очікуване значення витрат на розвиток та дослідження серед фірм, які отримують субсидії за період t , але не отримали субсидій у попередній період $t-1$. Аналогічно припустимо $E(y_{it}^0 | D_t = 1, D_{t-1} = 0)$ – очікувані витрати на розвиток і дослідження фірм, що не отримали субсидії в період t .

Відповідно:

$$\begin{aligned} \alpha &\equiv E(y_i^1 - y_i^0 | D_t = 1, D_{t-1} = 0) \\ &= E(\Delta_i | D_t = 1, D_{t-1} = 0) \end{aligned} \quad (1)$$

Параметр α вимірює середнє значення зміни процента витрат на розвиток і дослідження між тим, що реально витратили фірми при отриманні субсидій і тим, що би вони витратили, якби не отримали їх. Таким чином, коли $\alpha > 0$ субсидії стимулюють середній бізнес фінансувати розвиток і дослідження. Коли $\alpha = 0$, субсидії не здатні замінити приватне фінансування, і не стимулюють фінансування самими фірмами. Фірми адаптують своє портфоліо проектів і додають туди проекти, які потенційно можуть отримати субсидії. На противагу $\alpha < 0$ означає, що субсидії витісняють приватне фінансування. Це відбувається,

коли деякі ресурси для субсидування проектів розвитку та досліджень використовуються не за призначенням, і йдуть, наприклад, на таку діяльність як маркетинг, виробництво та ін. [5, 153–155].

Постсоціалістичні країни, залишаючись в індустріальній фазі цивілізаційного розвитку, намагалися уникнути впливу глобальних процесів на свої економіки, а тому їх перехід до світової геофінансової системи сьогодні є тернистим: у них немає інституціональних атрибутів (“своїх” транснаціональних структур) і вони віддають свої господарські території для функціонування інших національних економік, які нарощують за їх рахунок своє економічне поле, забираючи від них, при цьому, певну частку світового доходу. Як зазначає Новицький В. Є. у колективній монографії “Глобалізація і безпека розвитку” “...проблема вибору ефективної гео економічної моделі є однією з ключових для динамічного національного розвитку. Виходячи з цього, а також враховуючи своє об’єктивне місце в міжнародному співтоваристві, реальне оточення і рівень розвитку, різні країни обирають прийнятний для себе інтеграційний алгоритм, модульне співвідношення тих або інших геостратегічних векторів” [1, 456].

Світове співтовариство сьогодні прямує до світогосподарського існування на принципово новій основі, породженій процесами глобалізації. Світ став сприйматися як єдиний, спільний, цілісний, тобто як глобальний. І найвідчутніше глобальність проявляється в світовій економічній сфері (світовій господарській системі). Завершився тривалий процес інтернаціоналізації, який, з одного боку, привів до єдиної світової економічної системи, до єдиного інформаційного простору, а з другого – поставив чітку проблему: як співіснувати у цій ситуації, які критерії її ефективності. Економічна

складова глобальних процесів буквально перевернула всі сфери суспільного життя. Цілком нове якісне забарвлення приймають фундаментальні поняття, такі як: гроші і їх функції, світовий дохід, умови його формування і перерозподілу, світовий ринок, і т. д.

В зв’язку з цим, досить актуальним є проблема розробки таких високих гео економічних технологій, які б дозволяли не тільки зберегти стійке функціонування суб’єктів світогосподарського спілкування (наднаціональних транскордонних суб’єктів, національних економік та їх господарських структур), але й отримувати із цих потоків величезні стратегічні ефекти, світовий дохід [4, 357]. Стратегічний ефект є результатом більш високого порядку ніж прибуток. Стратегічним ефектом для інформаційного суспільства може бути формування людини нового типу. Саме такий підхід і породжує проблему вибору критеріїв ефективності функціонування інформаційного суспільства. На нашу думку, важливим показником ефективного формування творчого працівника інформаційного суспільства є використання доходів різних країн як частки світового доходу на забезпечення необхідного освітнього рівня всіх громадян в сфері інформаційних технологій, сприяти ефективному перерозподілу світового доходу на користь тих країн, які в результаті нерівномірності економічного розвитку мають проблеми із забезпеченням поінформованості.

Критерієм ефективності функціонування світової економіки в інформаційному суспільстві може служити і такий показник як рівень інформатизації, який пропонуємо визначати через відношення обсягів угод на реалізацію інформаційного продукту в грошових одиницях до кількості зайнятих у сфері інформаційного ринку.

Процес глобалізації призводить до стійкої залежності національної економіки від світової, і змушує шукати більш ефективні заходи, які б дозволяли своєчасно попереджувати валютні, банківські і боргові кризи, блокувати поширення кризових явищ у горизонтальному (від країни до країни, від регіону до регіону) й вертикальному (з одних участків світової економічної системи на інші) зрізі, не допускаючи їх переростання в системні, а також знизити негативні наслідки для економіки. Саме з цих міркувань і випливає необхідність пошуку такого показника, який би сигналізував про погіршення ситуації на ринку. Взагалі-то на кожній фондовій біржі такими показниками є біржові індекси. Але вони характеризують ситуацію в тих окремих анклавах, які охоплює дана фондова біржа. Тому існує потреба в створенні інтегрованого індексу, який би охоплював всю сукупну геофінансову структуру. Розробка такого індексу потребує ґрунтовних знань з теорії інформації, теорії ігор та теорії ймовірностей. Міжнародні конференції з наукової інформації (Лондон, 1948; Вашингтон, 1958) – перші етапи розвитку інформації й теорії. У 70-х роках ХХ століття американські вчені Д. Прайс, Ю. Гарфілд, Г. Мендел, У. Гарвай у своїх працях актуалізували загальнонаукове значення науково-інформаційної діяльності і використання при цьому ЕОМ. Радикально зріс інтерес до інформатики завдяки працям американських учених К. Шеннона і Н. Вінера, які застосували й розвинули кількісний аналіз оцінки інформації взагалі. Вони виходили з того, що кожна подія, яка має скінченну кількість наслідків, характеризується невизначеністю, що залежить від кількості можливих наслідків та ймовірності кожного з них. Міру невизначеності називають ентропією (від грецького $\epsilon\pi - \nu$, всередину; $\tau\omicron\rho\epsilon$ – поворот, перетворення), іншими словами, міра

внутрішньої невпорядкованості системи і визначають за формулою:

$$H(\omega) = \sum_{i=1}^n P(a_i) \log_2 P(a_i) \quad (2)$$

де ω – подія; a_i – один із можливих наслідків події; $P(a_i)$ – ймовірність цього наслідку. Ентропія двох незалежних подій ω_1 і ω_2 має таку властивість: $H(\omega_1\omega_2) = H(\omega_1) + H(\omega_2)$. У випадку залежних подій ω_1 і ω_2 отримують: $H(\omega_1\omega_2) = H(\omega_1) + H(\omega_2)$, де $H(\omega_1(\omega_2))$ – умовна ентропія події ω_2 за умови здійснення події ω_1 . Для визначення $H(\omega_1(\omega_2))$ використовують не абсолютні ймовірності наслідків ω_2 , а умовні, які характеризують ймовірність наслідків у події ω_2 за умови, що мав місце наслідок подій ω_1 . Міру кількості інформації про наслідок a_i , що трактується як міра усунення або зменшення невизначеності під час здійснення цієї події, визначають за формулою:

$$J(a_i) = \log_2 P_1(a_i) - \log_2 P_2(a_i) = \log_2 \frac{P_1(a_i)}{P_2(a_i)} \quad (3)$$

де $\log_2 P_1(a_i)$ – невизначеність наслідку a_i до події ω , а $\log_2 P_2(a_i)$ – невизначеність наслідку після цієї події. Якщо подія мала наслідок, то $P(a_i) = 1$. Звідси, чим більша ймовірність наслідку до здійснення події, тим меншу кількість інформації отримають після настання цієї події. Інформацію містить повідомлення, яке зменшує невизначеність щодо подій, які нас цікавлять. Тобто, якщо $H(\omega_1(\omega_2)) = H(\omega_2)$, то $I(\omega_1\omega_2) = H(\omega_1) - H(\omega_1(\omega_2)) = 0$. Це означає, що інформацію містять лише нові повідомлення. Природною чисельною мірою невизначеності будь-якої події є її ймовірність, тому процес добування інформації пов'язаний із зменшенням невизначеності, в якому широко застосовуються статистичні методи. За допомогою показника кількості інформації визначають оптимальну

швидкість її передавання – пропускну здатність каналу зв'язку. Передавання інформації як складової частини теорії інформації є перенесенням інформації від джерела повідомлень до споживача повідомлень (адресата) [2, 695–696].

Існують оцінки, за якими в найближчі 10 років майже 90% бізнес-установ, що працюють на інформаційному ринку і не тільки, в економічно розвинутих країнах використовуватимуть у своїй діяльності Internet-технології, мережеві форми управління та електронні системи розрахунків у своїй діяльності. Отже, вони всі стануть учасниками мережевої економіки, а її особливості й можливості будуть мати для основної частини бізнесу значний вартісний інтерес [4, 93].

Отже, компаніям, які бажають розвивати свій бізнес в умовах глобалізації та переходу до електронного суспільства, використовуючи потужність Internet для підвищення продуктивності, необхідно оцінити адекватність своїх намірів, щодо таких принципів:

- готовність фірми до “стискання” бізнес-процесів;
- спільна робота компанії з більшою кількістю партнерів, ніж раніше;
- швидкість реакції фірми на запити клієнтів;
- індивідуальне обслуговування клієнтів фірми;
- гнучкість фірми у підході до бізнесу.

Підприємства, які з успіхом функціонують в он-лайнній економіці, прагнуть позбутися зайвих бізнес-процедур. Часто акцент в обслуговуванні клієнтів і партнерів робиться не на серії послідовних взаємодій, а на їх паралельному проведенні, що дає змогу підприємству відпрацьовувати замовлення в реальному часі. В сучасних умовах глобалізації слід підтримувати відносини, які виходять за межі простих замовлень і розрахунків. Взаємодії компаній відбуваються

у мережі динамічно, і на певний період виникають нові форми спільної роботи. Електронний інформаційний ринок створює умови для динамічного брокерства – нової форми спільної роботи компаній на певний період здійснення електронного бізнесу, при якому відносини між компаніями виходять за межі простих замовлень і розрахунків [5, 132]. Усе це дасть змогу знаходити оптимальні рішення.

Динамічна кон'юнктура будь-якого ринку формується під впливом безлічі факторів, однак найголовнішими з них є стратегічний та тактичний. Стратегічний фактор є фактором довгострокової дії, що описується закономірністю фінансування інноваційної діяльності через субсидії з боку держави та формування цін. Тактичний фактор діє у короткостроковому періоді та сигналізує про мінливість кон'юнктурних змін ринку.

Підсумовуючи вищезазначене, можемо виділити такі закономірності розвитку інформаційного ринку в глобальному аспекті:

- поширення інформації та нових знань формують новий освітній і культурний потенціал суспільства. При цьому інформація як продукт має найвищу цінність при своїй актуальності;
- домінуючою стратегією розвитку суспільства стає ідея розвитку людського інтелекту та пріоритетність інвестицій у розвиток знань;
- спостерігається закономірне зниження ролі матеріального виробництва і динамічний розвиток сектора послуг та інформації, що змінює характер людської діяльності, відбувається зміна типів ресурсів, які залучаються у виробництво, а також істотна модифікація традиційної соціальної структури;
- поглиблюється нерівність у доступі

до соціальних, економічних, освітніх, культурних та інших можливостей, унаслідок нерівного доступу до інформаційних комп'ютерних технологій;

- відбувається пошук та вибір критеріїв ефективності функціонування інформаційного ринку, одним із яких може бути рівень інформатизації, який пропонуємо визначати як відношення обсягу укладених угод з продажу інформаційного продукту до кількості зайнятих на цьому ринку.

Таким чином, стратегія розвитку інформаційного ринку в глобалізованому фінансовому просторі вимагає використання доходів різних країн як частки світового доходу на забезпечення необхідного освітнього рівня громадян в сфері інформаційних технологій, що сприятиме ефективному перерозподілу доходу на користь тих країн, які в ре-

зультаті нерівномірності економічного розвитку мають проблеми із забезпеченням поінформованості.

Література

1. *Глобалізація і безпека розвитку. Монографія / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін.; керівник авт. колективу і наук. ред. О. Г. Білорус. – К: КНЕУ, 2001.*
2. *Економічна енциклопедія. У трьох томах. Т. 1. – К: Академія, 2002.*
3. *Кондрашова-Діденко В. Трансформація економіки в інтелектономіку – основа європейської інтеграції // Вісник Тернопільського державного економічного університету. – 2006. – № 5–1.*
4. *Кочетов Э. Глобалистика. – М.: Прогресс, 2001.*
5. *Макаров М. В. Електронна комерція. Посібник. – К: Академія, 2002.*
6. *Lach S. Do R&D Subsidies Stimulate or Displace Private R&D? Evidence from Israel. The Journal of Industrial Economics. – Volume L. – № 4. – December, 2002.*